

ЮРІЙ БАЛЕГА

Ужгородський університет

ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНІ ЕКСПЕДИЦІЇ

В.ГНАТЮКА НА ЗАКАРПАТТЯ

Під впливом М. Драгоманова та І. Франка В. Гнатюк захопився історією, культурою, у тому числі й усною народною творчістю українського населення Закарпаття. У 1895-1896 роках відомий український вчений тричі приїздив на Закарпаття, а в 1897 році відвідав русинів-українців на півдні Угорщини - в Бачці. Під час першої експедиції з ним приїздив О. Роздольський, у дальшому він широко користувався послугами місцевих літераторів А. Кралицького, О. Митрака та Д. Жатковича, підтримував тісні зв'язки з Г. Стрипським.

Наслідком величезної роботи вченого була публікація "Етнографічних матеріалів з Угорської Русі" в 6 томах /"Етнографічний збірник", тт. III, IV, IX, XXV, XXIX, XXX/, статей "Руські оселі в Бачці", "Словаки чи русини", "Русини Пряшівської єпархії і їх говори", "Словацький опришок Яношік в народній поезії", "Гуцули", віднайдених "Угро-руських духовних віршів", фольклорно-етнографічних записів "Весіле в Керестурі, матеріали до української етнології", "Легенда про три жіночі вдачі" та окремих рецензій на закарпатські збірники, зокрема "Збірник Петра Колочавського". Високу оцінку науковому рівню записів і публікацій дали А. Кримський, І. Франко, І. Панькевич, В. Микитась, ґрунтовний аналіз доробку вченого зробив М. Ясько в статті "Володимир Гнатюк - дослідник фольклору Закарпаття" /"Наукові записи" УжДУ, т. XXXIII, 1958/.

На Закарпатті люди ще й дотепер добрим словом згадують

В.Гнатюка, пам"ять про котрого зберегли наші діди та батьки, з якими він зустрічався /Ф.Куля/. Під час експедицій вчений кожного разу зупинявся у священників Д.Жатковича в селі Стройне Свалявського району та О.Митрака в селі Ворочеве Перечинського району. Тому, мабуть, саме в цих та навколишніх з ними селах і збереглося найбільше спогадів про нього.

У 50-х роках нашого століття ще жили люди, від котрих Гнатюк записував пісні, казки та інші матеріали. Відвідавши згадані села, М.Ясько деяких розшукав, записав від них і опублікував цікаві розповіді про вченого.

У 1952 році в селі Стройне Ясько зустрічався з 80-річною Ганною Фалес, яка в свій час служила в попа Жатковича. Вона згадувала, як Гнатюк просив її пісні співати, вона співала, а "пан все лем сміявся, писав і сміявся". Старенька пригадувала й те, як "Мигаль Фотул пану розказував" казки, а потім як ті казки читали учні, коли вони з'явилися друком. Дійсно, казки Фотула опубліковані в "Етнографічному збірнику" /тт.ІІІ і ІV/.

У Ворочеві М.Ясько в 1956 році розшукав дочку відомого казкаря Пилипа Опаленика - 79 річну Олію Опаленик. Вона розповідала йому про свого батька, який зачаровував сусідів казками. А в 1896 році батько цілими днями в саму косовицю розповідав казки пану, мати сердилася, бо люди сіно косили, тоді як від казок "ніякого хосну не було". В.Гнатюк був високої думки про казки Опаленика й опублікував їх у ІІІ і ІV томах "Етнографічного збірника" за 1897-1898 роки. Від П.Опаленика записав і потім опублікував і ряд легенд, оповідань та анекдотів.

Ворочівський священник О.Митрак і сам займався збиранням фольклорних матеріалів. Деякі фольклорні записи Митрака опублікував Я.Головацький, частину своїх матеріалів письменник надрукував у

журналі "Листок". Він допомагав Гнатюкові в його нелегкій роботі й високо оцінював її результати. За це Гнатюк щиро дякував Митракові.

На окрему увагу заслуговує Гнатюків розшук і опис, а часом і публікації матеріалів із закарпатських збірників - "співаника" І.Грядилевича, "Зборника Петра Колочавського", "Кушницький рукопис".

Важко переоцінити експедицію Гнатюка до Бачки та її значення.

МИХАЙЛО ГУЦЬ

Київ

МОТИВИ СЕРБОХОРВАТСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ
В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТВОРАХ,
ЗАПИСАНИХ ВОЛОДИМИРОМ ГНАТЮКОМ

Серед багатьох фольклорних записів видатного українського фольклориста-професіонала, академіка В.Гнатюка знаходимо твори з мотивами сербохорватських пісень, які були популярними на Україні. До таких належить і пісня "Ходить Іван по ярмарці", записана В.Гнатюком та його дружиною О.Гнатюк 1895 р. у с.Хитарі Стрийського повіту на Львівщині і надрукована у двох варіантах у збірці "Українські народні пісні у записах Володимира Гнатюка" /К., 1971, с.167-169/. І хоч у сербохорватських піснях, як правило, оспівується велика любов між братами і сестрами, у цій же пісні таку любов бачимо тільки з боку сестри. Що ж до брата, котрий у багатьох фольклорних творах виступав захисником сестри, ^{то} тут же - він її ворог.

Пісня розповідає про страшний злочин: на ярмарку ласий на гроші Іван заочно продає туркові свою сестру - "красну Анцю".